

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Nu ook nog een Brexit uit de Conventie?

Zoethout, C.

Publication date

2016

Document Version

Final published version

Published in

Nederlands Juristenblad

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Zoethout, C. (2016). Nu ook nog een Brexit uit de Conventie? *Nederlands Juristenblad*, 91(36), 2678-2681. [1825]. <http://deeplinking.kluwer.nl/?param=00CC8461&cpid=WKNL-LTR-Nav2>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Nu ook nog een Brexit uit de Europese Conventie?

Carla Zoethout¹

De uittreding van het Verenigd Koninkrijk uit de EU is inmiddels realiteit en de nieuwe premier heeft haar positie bepaald: een Brexit is een Brexit. De vraag is alleen nog hoe deze gestalte moet krijgen. Maar door het grote belang van de Britse toekomst binnen of buiten de EU is een ander majeur probleem dat door de 'Conservatives' is opgeworpen, min of meer uit het zicht verdwenen. Zal er binnenkort ook een Brexit uit de Europese Conventie plaatsvinden?

In de aanloop naar de verkiezingen van mei 2015 toen Cameron het voor hem fatale referendum aankondigde, Attaqueerde hij ook het Europese Hof voor de Rechten van de Mens.² Het Hof zou niet langer het Britse recht mogen bepalen, maar een louter adviserend orgaan moeten worden. Mocht de Raad van Europa niet aan deze eis tegemoetkomen, dan zou het Verenigd Koninkrijk zelfs uit de Conventie treden. Bovendien maakten de Conservatives duidelijk de 'Human Rights Act' te willen vervangen door een Britse 'Bill of Rights and Responsibilities'. Nu de Conservative Party vooralsnog aan de macht blijft, is een Brexit uit het EVRM nog steeds een reële optie.³

Het is duidelijk dat een 'opt-out' van het Verenigd Koninkrijk uit de Conventie vergaande consequenties zal hebben. Geïnspireerd door de Britse kritiek op het Hof, heeft Rusland al een eerste stap naar meer nationale soevereiniteit gezet. Zo tekende president Putin in december 2015 een wet waarin het Russische hoogerechtshof de bevoegdheid krijgt, uitspraken van het EHRM buiten toepassing te laten.⁴ De eerste uitspraak waarin het effect van de wet duidelijk werd, is in april geweest.⁵ In juni 2016 publiceerde bovendien een groep hoge ambtenaren in *Le Figaro* een oproep aan de Franse regering, om eveneens uit het EVRM terug te treden.⁶

De vraag is wat de achtergrond van de kritiek van de Britten is. Welke bezwaren zijn er tegen het Europese mensenrechtenhof en de Human Rights Act 1998? In dit artikel wordt het Britse debat over de Europese mensenrechten geanalyseerd en worden de plannen belicht voor een nieuwe, 'homegrown' Bill of Rights. Deze zal inhoudelijk veel lijken op de Human Rights Act, zij het met ten minste één verschil. Dat is dan ook een – vanuit Brits perspectief – belangrijk verschil. Om dat te kunnen doorgronden volgt eerst een korte beschrijving van het Britse constitutionele systeem en van de 'rise and fall' van de Human Rights Act 1998. Daarna zullen de nieuwe plannen

zowel in nationaal als in internationaal perspectief worden gewogen.

De achtergrond van de Britse kritiek

Het Verenigd Koninkrijk kent – als een van de zeer weinige landen ter wereld – geen geschreven constitutie. Er is wel constitutioneel recht (zoals de Bill of Rights uit 1689 en de wetten waarin bevoegdheden aan Schotland en Wales zijn toegekend), maar dat is niet neergelegd in een speciaal document met een bijzondere status. Uitgangspunt van het Britse systeem is de zogenaamde 'sovereignty of Parliament'. Dat wil zeggen: wetten afkomstig van het Parlement zijn het hoogste recht van het land en er was lange tijd geen instantie die deze wetten mocht toetsen aan hoger recht.⁷ Tot de Human Rights Act, die in 1998 door New Labour onder Tony Blair werd geïntroduceerd. Met die wet werden de rechten uit het Europese mensenrechtenverdrag (EVRM) geïncorporeerd in het Britse recht en voortaan konden de hoogste Britse rechters zelfs wetten van het parlement aan de bepalingen van het EVRM toetsen. Zij waren echter niet bevoegd om deze vervolgens buiten toepassing te laten (zoals de Nederlandse rechter dat wel kan). Rechters kunnen onder de HRA 1998 slechts een verklaring van onverenigbaarheid uitspreken ('a declaration of incompatibility').⁸ Vervolgens is het aan het Parlement om de wet al dan niet te veranderen (hetgeen in de praktijk overigens vrijwel altijd gebeurt).⁹

Principieel verschil met de meeste systemen van rechterlijke toetsing is dus dat in het Verenigd Koninkrijk het laatste woord aan een democratisch gelegitimeerd orgaan is. Onder de Human Rights Act blijft de 'sovereignty of Parliament' overeind. Maar ten aanzien van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens geldt dat principe niet – daar heeft het Hof het laatste woord. Doorprocederen bij het Europees Hof nadat de nationale instanties zijn doorlopen, is dus ook voor de

Britten een belangrijke aanvulling op het rechtssysteem. De huidige Britse voorstellen hebben veel te maken met de geringe populariteit van de Human Rights Act. Na de inwerkingtreding van de wet kwam deze, na een aanvankelijke periode van euforie, al vrij snel onder vuur te liggen.¹⁰ De Human Rights Act werd gezien als een 'foreign invasion' (omdat deze de 'invasie' van het EVRM

Principieel verschil met de meeste systemen van rechterlijke toetsing is dat in het Verenigd Koninkrijk het laatste woord aan een democratisch gelegitimeerd orgaan is

in het Verenigd Koninkrijk faciliteerde) en de eerste initiatieven voor een nieuwe mensenrechtenverklaring ontstonden dan ook al binnen tien jaar na invoering van de wet. Ongetwijfeld was dit mede ingegeven door het feit dat het Verenigd Koninkrijk in deze jaren werd geconfronteerd met een aantal zeer omstreden uitspraken

door het Europees Hof. Het ging om zaken die moeilijk aan het publiek waren uit te leggen, ofwel die simpelweg niet werden geaccepteerd door het parlement zelf. Dat laatste gold bijvoorbeeld voor de zaak *Hirst/UK*,¹¹ waarin het Hof oordeelde dat het algemene Britse verbod op kiesrecht voor gevangenen, een schending van de Conventie vormde. Buitengewoon omstreden was ook de zaak *Abu Qatada/UK*¹² waarin het Hof het Verenigd Koninkrijk verbood een veroordeelde terrorist het land uit te zetten. In de uitspraak in *Vinter/UK*¹³ tot slot, verklaarde Straatsburg dat levenslange gevangenisstraffen zonder de mogelijkheid van tussentijdse rechterlijke toetsing, in strijd waren met het verbod van onmenselijke en vernederende behandeling.¹⁴

Geleidelijk aan kreeg de Human Rights Act als Britse wet die deze Europese waarden in eigen land incorporeerde, een slechte reputatie. De wijze waarop de Britse 'tabloids' de EHRM-uitspraken aan het publiek presenteerden, droeg hiertoe nog aanzienlijk bij. In zijn *UK Human Rights Blog* laat Adam Wagner zien hoe de consequent negatieve weergave van uitspraken over mensenrechten in de kranten volkomen standaard wordt. In zijn visie is er zelfs sprake van een 'Monsterring of Human Rights'.¹⁵ Inmiddels hebben mensenrechten zo'n slechte reputatie dat het de vraag is of zij ooit nog een positief imago in het Verenigd Koninkrijk kunnen krijgen.¹⁶

Een tweede reden waarom de HRA 1998 zo sterk betwist wordt, betreft de bepalingen die rechters verplichten om de jurisprudentie van het EHRM in acht te nemen en wetgeving zoveel mogelijk uit te leggen in overeenstemming met de Conventie.¹⁷ Rechters moeten rekening houden met elke uitspraak, beslissing, verkla-

Auteur

1. Dr. C.M. Zoethout is universitair hoofddocent Staatsrecht aan de Universiteit van Amsterdam.

Noten

2. Een uitvoeriger weergave van het conservatieve standpunt is te vinden in het manifest 'Protecting Human Rights in the UK', The Conservatives' Proposals for Changing Britain's Human Rights Laws, van oktober 2014. www.conservatives.com/~media/files/downloadable%20Files/human_rights.pdf.

3. In een eerder stadium heeft Theresa May zich negatief uitgelaten over de Conventie (al kwam zij daar later op terug): www.theguardian.com/politics/2016/apr/25/uk-must-leave-european-convention-on-human-rights-theresa-may-eu-referendum.

4. www.independent.co.uk/news/world/europe/vladimir-putin-signs-law-allowing-russian-court-to-overthrow-international-human-rights-rulings-a6773581.html.

5. Zie hierover: Ilya Nuzov, 'Russia's Constitutional Court Declares Judgment of the European Court "Impossible" to Enforce', *International Journal of Constitutional Law*

Blog, 13 mei 2016, .

6. 'Le Groupe Plessis', een niet nader aangeduid aantal 'hauts fonctionnaires' roept in *Le Figaro*, net als de Conservative Party in het Verenigd Koninkrijk, de Franse regering op om zich niet langer te onderwerpen aan het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 'Cour européenne des droits de l'homme: pourquoi en sortir est un impératif démocratique', *Le Figaro*, 21 juni 2016, www.lefigaro.fr/vox/politique/2016/06/21/31001-20160621ARTFIG00149-cour-europeenne-des-droits-de-l-homme-pourquoi-en-sortir-est-un-imperatif-democratique.php.

7. In zijn boek, *Introduction to the Study of the Law of the Constitution* (1885) beschreef A.V. Dicey het Britse constitutionele systeem zoals hij dat zag, waarin een van de belangrijkste principes de soevereiniteit van het Britse parlement was. Sindsdien is zijn beschrijving normatief geworden voor het Britse constitutionele model.

8. Voor een uitgebreide en heldere beschrijving van de constitutionele remedies onder de Human Rights Act, zie J. Uzman, *Constitutionele remedies bij schending van grondrechten, Over effectieve rechtbescherming, rechterlijk absteren en de*

dialogo tussen rechter en wetgever (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 2013, hfdst. 9.3.

9. Art. 3 HRA 1998 bepaalt dat wetgeving zoveel mogelijk moet worden uitgelegd in overeenstemming met de rechten uit het EVRM en art. 4 verklaart de hoogste rechters bevoegd een verklaring van onverenigbaarheid uit te vaardigen.

10. Zie hierover C.M. Zoethout, 'A Bill of Rights for Britain? Alweer? Over terrorismebestrijding, mensenrechten en publieke veiligheid in het Verenigd Koninkrijk', *NJB* 2006/1961, afl. 44, p. 2531-2535.

11. EHRM 6 oktober 2005, appl. nr. 74025/01 (*Hirst/UK*). Zie hierover uitgebreid Ed Bates, 'Analysing the Prisoner Voting Saga and the British Challenge to Strasbourg', *Human Rights Law Review*, 2014, vol. 14, p. 503-540. In februari 2015 kreeg deze zaak nog een vervolg in (*McHugh and others/the United Kingdom*) waarin McHugh en 1014 anderen in deze zaak klaagden dat zij als gedetineerden in het VK geen kiesrecht hadden. De omstreden wet is nog altijd niet veranderd (in wezen is sprake van een patstelling tussen het Verenigd Koninkrijk en het Hof) en het Hof kon dan ook niet anders dan conclude-

ren dat er opnieuw sprake was van een schending van de Conventie. EHRM 10 februari 2015 (*McHugh and others/the United Kingdom*).

12. EHRM 17 januari 2012, appl. nr. 8139/09 (*Othman (Abu Qatada)/United Kingdom*).

13. EHRM 9 juli 2013, appl. nr. 66069/09, 130/10 en 3896/10 (*Vinter and others/UK*).

14. Art. 3 EVRM.

15. Lezing voor de Universiteit van Liverpool *Conference on Human Rights in the UK Media: Representation and Reality*, <http://ukhumanrightsblog.com/2014/09/22/the-monsterring-of-human-rights/>.

16. F. Klug, *A Magna Charta for all humanity, Homing in on human rights*, Abingdon: Routledge 2015, p. 185 e.v. Overigens schetste *The Guardian* een veel positiever beeld. Klug, idem. Bella Sankey, 'The British government is making a mockery of our record on human rights', *The Guardian* 6 april 2016, www.theguardian.com/commentisfree/2016/apr/06/human-rights-matter-uk-foreign-office-downgrading.

17. Art. 3 HRA 1998.

ring of advies van het Hof, voorzover relevant voor de procedure in kwestie.¹⁸ Dat betekent dat de jurisprudentie van het Hof in feite bepalend is voor Britse rechterlijke uitspraken. En dat terwijl de Britse regering het Hof ervan beschuldigt geleidelijk aan zijn jurisdictie uit te breiden door de Conventie als een 'living document' op te vatten.¹⁹

Een derde en misschien nog meer fundamenteel probleem van de HRA in relatie tot het Europees Hof raakt aan de kern van het 'supranationale' Europese mensenrechtensysteem. Onder de HRA kunnen hogere rechters immers, als zij worden geconfronteerd met twee botsende bepalingen zoals een Act of Parliament en een recht uit de Conventie, de eerste niet buiten toepassing laten. Het laatste woord blijft aan het democratisch gelegitimeerde parlement, dat kan besluiten de wet (al dan niet) aan te passen. Dit systeem is principieel anders dan dat onder de Conventie: als het Hof uitspraak heeft gedaan, moeten de lidstaten zich aan deze beslissing houden. Geen 'sovereignty of parliament' onder de Conventie dus.

De voorstellen van de Conservatives gewogen

Het zou wel eens zo kunnen zijn dat inmiddels een 'point of no return' is bereikt. Een belangrijk argument voor het vervangen van de Human Rights Act door een nieuw constitutioneel instrument is immers het gebrek aan 'ownership' bij het publiek. Inaccurate verhalen in de media over de praktijk van deze wet hebben er sterk toe bijgedragen dat deze vaak wordt gezien als 'a foreign imposition to benefit the undeserving'.²⁰

De bedoeling van de 'Conservatives' is dan ook de HRA 1998 in te trekken en deze te vervangen door een nieuwe 'Bill of Rights and Responsibilities'. Vooralsnog is de gedachte om de Conventierechten in een nieuwe wet op te nemen.²¹ Deze rechten moeten dan overeenkomstig de oorspronkelijke bedoelingen worden uitgelegd en de wet zal het gebruik van mensenrechten tot de meest ernstige zaken beperken, aldus het Conservatieve manifest.²² Bovendien zullen Britse rechters in de nabije toekomst niet langer wettelijk verplicht zijn om rekening te houden met uitspraken van het Hof in Straatsburg.²³

Dit laatste staat het Verenigd Koninkrijk in zekere zin vrij om te doen. Zo heeft bijvoorbeeld Duitsland een voorbehoud gemaakt ten aanzien van de Europese mensenrechtenbescherming. Volgens het Duitse grondwettelijk hof is de Conventie een federale wet die ondergeschikt is aan de grondwet. In het onwaarschijnlijke geval dat een grondwettelijke bepaling in strijd zou zijn met de Conventie, gaat de *Grundgesetz* voor (dat wil zeggen, de grondwet zoals deze wordt uitgelegd door het *Bundesverfassungsgericht*).²⁴ En als Duitsland een dergelijk voorbehoud mag maken, dan is het toch ook toegestaan aan het Verenigd Koninkrijk?

Maar een ander voorstel is op zijn minst nogal verontrustend. De regering stelt voor om een einde te maken aan de mogelijkheid van het Europees Hof 'to force the UK to change the law'. In het plan van de Tories wordt het als volgt voorgesteld: elke uitspraak waarbij het recht van het Verenigd Koninkrijk onverenigbaar wordt bevonden met de Conventie, moet als een advies worden beschouwd. De uitspraak zal alleen dan verbindend zijn, als het parlement daartoe beslist.

Gargoille genaamd 'Misery', Oxford University © Arthur Gebuys /Alamy

Internationaalrechtelijk gezien is het veranderen van het supranationale Hof tot een adviserend orgaan niet mogelijk. Ook al staat het de lidstaten vrij de vorm van incorporatie van het EVRM in hun rechtsstelsels te kiezen – dat geldt niet voor het veranderen van de jurisdictie van het Hof. Artikel 46 EVRM stelt immers dat: 'de Hoge Verdragsluitende Partijen verbinden zich ertoe zich te houden aan de einduitspraak van het Hof in de zaken waarbij zij partij zijn.' Een dergelijke stap zou bovendien een eroderend effect kunnen hebben op het gehele systeem van mensenrechtenbescherming in Europa.

De Britse weigering om de consequenties van *Hirst/UK* te effectueren, heeft al verdergaande gevolgen gehad en niet alleen binnen de landen van de Raad van Europa. Zo beriep de President van Kenya zich vorig jaar op de Britse discussie, om daarmee onder de jurisdictie van het Internationaal Strafhof uit te komen.²⁵ Het zal niet verrassen dat binnen de Raad van Europa juist de landen met de slechtste reputatie op het gebied van mensenrechtenbescherming, naar de Britse kritiek verwezen. Al eerder werd opgemerkt dat het Russische constitutionele hof op 19 april 2016 oordeelde dat de tenuitvoerlegging van de uitspraak van het Hof in *Anchugov & Gladkov/Russia* 'onmo-

Het beeld dat het VK het slachtoffer zou zijn van een geleidelijk verlies aan soevereiniteit en dat de Europese rechter onevenredige invloed kan uitoefenen, is niet gerechtvaardigd

gelijk' is, omdat deze in strijd zou zijn met de Russische constitutie. Artikel 32(3) van de Russische constitutie stelt uitdrukkelijk dat gedetineerden geen actief of passief kiesrecht hebben – een schending van het EVRM, volgens het Europees Hof. De uitspraak van 19 april was de eerste sinds het mandaat van het Russisch constitutioneel hof werd uitgebreid.²⁶ Inmiddels heeft de 'Venice Commission' (de commissie van constitutionele experts van de Raad van Europa), al verklaard dat de Russische wet in strijd is met de internationale verplichtingen van het land.²⁷

Naar een Brexit uit de Conventie?

Het voorstel om zelfs uit de Conventie te treden lijkt wel een erg vergaande daad voor enkele negatieve uitspraken voor het Verenigd Koninkrijk. Uiteindelijk is het aantal zaken waarin het Hof tot een schending concludeert, niet bepaald alarmerend.²⁸ Ook de beschuldiging van 'mission creep' door het Hof is nogal zwaar aangezet. Het beeld dat het VK het slachtoffer zou zijn van een geleidelijk verlies aan soevereiniteit en dat de Europese rechter onevenredige invloed kan uitoefenen, is niet gerechtvaardigd. Uiteindelijk hebben de Britten daar zelf groten deels mee ingestemd. Uittreding uit de Conventie zou bovendien betekenen dat Britten de toegang tot een internationaal hof wordt ontzegd, die voor inwoners van alle zeventienveertig landen van de Raad van Europa

openstaat. 'Surely it would be simpler just to allow a few more prisoners the vote?'²⁹

Misschien is het debat in het VK wel het logisch gevolg van het systeem van rechterlijke toetsing zoals dat onder het EVRM is gevestigd. Net als in de Verenigde Staten, waarin de 'countermajoritarian role' van het Supreme Court onderwerp is van een min of meer permanente discussie, zo vindt dat ook in toenemende mate plaats ten aanzien van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. En dat geldt niet alleen voor het VK – veel landen zijn van tijd tot tijd in conflict gekomen met uitspraken van het Hof.³⁰

De vraag is natuurlijk of een Britse Bill of Rights zonder de omstrede bepalingen van de HRA, Britse rechters meer vrijheid zal geven ten opzichte van het Hof. Hoe dat ook zij, in elk geval zouden hiermee de oude Diceyaanse verhoudingen weer enigszins hersteld worden en dat zou in het licht van de EU-Brexit wel eens heel belangrijk kunnen zijn. Ook bij het EU-referendum speelde immers voor veel Britten het gevoel mee 'hun land' terug te willen.

Het is te hopen dat de nabije toekomst een 'Brexit' in de Conventie te zien zal geven. Maar als de Tories hun plannen doorzetten zou een 'Brexit' wel eens nabij kunnen zijn. Dat is een bijzonder verontrustende gedachte in een tijd waarin Europese mensenrechtenstandaards misschien nog wel harder nodig zijn dan in 1950.³¹ ●

18. Art. 2 HRA 1998.

19. 'Protecting Human Rights in the United Kingdom', p. 3.

20. Of nog erger. De Conventie is ook veelvuldig aangeduid als 'Charter for criminals' of zoals Anthony Lester recent opmerkte: 'The commercial self-interest of newspaper owners in printing scandals is one reason why the public is fed a diet of half-truths and downright lies about the so-called "threats" to our way of life. Story after story attacks what the papers call "this Human Rights Act farce", calling the Human Rights Act a "gift to our enemies", and demanding that the government ignore the binding rulings of "this foreign court"' A. Lester, 'Five ideas to fight for', *European Human Rights Law Review* 2016, 3, p. 232. Zie ook D. Grieve QC MP, 'Can a Bill of Rights do better than the Human Rights Act?', p. 231.

21. 'Protecting human rights in the UK', p. 5. Een kritische beschouwing van het rapport is te vinden bij Klug, *A Magna Charta for all humanity, Homing in on human rights*, p. 191 e.v.

22. Slechts enkele zinnen worden hieraan

gewijd. Tot de 'most serious cases' behoren 'criminal law and the liberty of an individual, the right to property and similar serious matters'. 'Protecting human rights in the UK', p. 5-6. Opmerkelijk is verder dat in het plan ook wordt gesproken over het beperken van het toepassingsbereik van het EVRM, met het oog op de 'British armed forces overseas'. Idem, p. 7. Zie hierover ook Klug, *A Magna Charta for all humanity*, p. 197-200.

23. Idem, p. 5-6.

24. Zoals E. Klein stelt: 'The Federal Constitutional Court has held that a Convention right cannot be applied to a case if the application would result in limiting or derogating from any human rights guaranteed under another human rights instrument or under the Basic Law.' *BVerfGE* 111, 307(317); 128, 326 (371); 131, 268 (295). E. Klein in J. Gerards and J. Fleuren (eds.), *Implementation of the European Convention on Human Rights and the judgments of the ECtHR in national case-law*, *A Comparative Analysis*, Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia, p. 201 en 203. Zie ook:

Dean Spielmann, 'Jurisprudence of the European Court of Human Rights and the Constitutional Systems of Europe', in: M. Rosenfeld, A. Sajó (eds.), *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law*, Oxford: Oxford University Press 2012, p. 1231-1252, hier p. 1236.

25. Dominic Grieve QC MP, 'Can a Bill of Rights do better than the Human Rights Act?' *Public Law*, April 2016, p. 229.

26. Zie hierover: I. Nuzov, 'Russia's Constitutional Court Declares Judgment of the European Court "Impossible" to Enforce', *International Journal of Constitutional Law Blog*, May 13 2016, at: www.iconnectblog.com/2016/04/russias-constitutional-court-declares-judgment-of-the-european-court-impossible-to-enforce.

27. <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=2425095&Site=DC&BackColorInternet=F5CA75&BackColorIntranet=F5CA75&BackColorLogged=A9BACE&direct=true>.

28. Enige statistische gegevens ter verheldering. Volgens de Conventie website, was in 2015 het totaal aantal uitspraken tegen het Verenigd Koninkrijk: 13. In vier uitspraken

werd tenminste tot één schending van de Conventie geconcludeerd, en in negen uitspraken werd geconcludeerd dat geen sprake was van schending van de Conventie. www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2015_ENG.pdf. Tussen 2012 en 2014, resulteerde minder dan 1% van het aantal zaken vs. het VK in een negatieve beslissing voor de Britse regering. <https://fullfact.org/law/uks-record-human-rights-cases/>.

29. Joshua Rozenberg 'Tory plans for European human rights convention will take UK back 50 years', *The Guardian* 3 oktober 2014.

30. K.S. Ziegler, E. Wicks & L. Hodson, *The UK and European Human Rights: A Strained Relationship?* Oxford: Hart Publishing 2016, p. 7-8.

31. Of, zoals Francesca Klug stelt: 'It is not Cassanda-like to predict that if the UK walks away from the ECtHR the credibility of the entire post-war human rights edifice will be severely shaken, possibly terminally so. It has not had 800 years to bed down. It is less than seventy years old.' *A Magna Charta for all humanity*, p. 208.